

3. Декрет Кабінету Міністрів України «Про страхування» // Страхування в Україні (збірник нормативних актів, методичних та інформаційних матеріалів). — К.: Правові джерела, 1996. — 368 с.

4. *Орланюк-Малицкая Е. А.* Платежеспособность страховой организации. — М.: Изд. Петр СО «АНКИЛ», 1994. — 152 с.

5. *Романенко О. Р.* Фінанси: Підручник. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 312 с.

6. *Сухов В. А.* Государственное регулирование финансовой устойчивости страховщиков. — М.: Издательский центр «Анкил», 1995. — 112 с.

Стаття надійшла до редакції 16.03.06

УДК (075.8)336-03.20

С. І. Житарюк, здобувач,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ І ПЛАНУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

У роботі досліджуються питання, пов'язані з інвестиційною діяльністю банків, зокрема увага акцентується на ті проблеми, які виникають при оцінці і плануванні інвестиційної діяльності певного банку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інвестиційна діяльність, інвестиційні банківські операції, планування інвестицій, портфельні інвестиції, прями інвестиції, фінансовий директор.

Відомо, що від ефективності і безперебійності функціонування кредитно-фінансового механізму залежить не тільки своєчасне отримання засобів окремими суб'єктами господарювання, а й темпи економічного розвитку країни в цілому. Тому особливу актуальність має науково-обґрунтована оцінка інвестиційної діяльності банку.

Задачі фінансово-економічної оцінки інвестиційних процесів привертають до себе широкі кола дослідників. Питанням теорії і практики банківських інвестицій присвячено дослідження як за кордонних, так і вітчизняних вчених [1—9]. У той же час, питання управління інвестиційною діяльністю банку потребують подальшої розробки, перш за все в частині забезпечення обліку нормативних вимог до банківської діяльності.

Проведений аналіз досліджень показав, що основна увага приділяється загальним підходам до організації інвестиційної діяльності банків, що не повністю розкриває проблему формування і управління інвестиційною політикою банку з позиції динаміки банківських інвестицій. Це обумовлює основну проблему, яка виникає при визначенні інвестиційної політики банку — забезпеченні ліквідності, надійності і прибутковості інвестицій, що потребує при моделюванні інвестиційної діяльності забезпечити облік динаміки інвестиційних процесів.

Актуальність проблем моделювання оцінки і планування інвестиційної діяльності банку обумовлена тим, що в умовах кризи банківської системи України необхідно на концептуальному рівні проаналізувати можливість удосконалення банківської діяльності на ринку фінансово-кредитних послуг.

Вивчення інвестиційної діяльності банку потребує розуміння сутності інвестицій. Згідно законодавству під інвестиціями розуміють цінності, що вкладаються в об'єкти підприємницької й інших видів діяльності, в результаті якої утворюється прибуток або соціальний ефект. До даних цінностей відносять: грошові засоби і цінні папери, рухоме і нерухоме майно, майнові права й інші цінності. Юридичні особи в інвестиційній діяльності розглядаються у ролі інвесторів, вкладників, кредиторів, покупців. До них, як правило, відносять суб'єктів господарювання, організації, банківські і спеціалізовані кредитно-фінансові установи.

Під інвестиційною політикою банків розуміється сукупність заходів, направлених на розробку і реалізацію стратегії по управлінню портфелем інвестицій, досягненні оптимального поєднання прямих і портфельних інвестицій, з метою забезпечення нормальної діяльності, збільшення прибутковості операцій, підтримки допустимого рівня їх ризикованості й ліквідності балансу. Важливим елементом інвестиційної політики є розробка стратегії і тактики управління валютно-фінансовим портфелем банку, який поряд з іншими його елементами включає й портфель інвестицій.

Інвестиційний портфель розглядається як сукупність засобів, вкладених у цінні папери сторонніми юридичними особами і придбаних банком, а також розміщених у вигляді термінових вкладів інших банківських і кредитно-фінансових установ, включаючи засоби в іноземній валюті і вклади в іноземні цінні папери. Критеріями при визначенні структури інвестиційного портфеля виступають прибутковість і ризикованість операцій, необхідність регулювання ліквідності балансу і диверсифікація активів.

У літературних джерелах пропонуються різноманітні принципи і підходи до управління інвестиційним портфелем банку. Найбільш розповсюдженим і ефективним, з нашої точки зору, є принцип ступневості погашення цінних паперів, який дозволяє поступаючи засоби від погашення цінних паперів реінвестувати у цінні папери з оптимальним терміном погашення.

Зауважимо, що застосування методів економіко-математичного моделювання дозволяє отримати систему як кількісних, так і якісних показників, які характеризують фінансово-економічну оцінку інвестиційної діяльності банку, на основі якої формулюються практичні рекомендації по удосконаленню кредитної політики банку. Тому розробка економіко-математичної моделі оцінки і планування інвестиційної діяльності банку представляє важливий науково-практичний інтерес. Проте при цьому виникають певні проблеми щодо оцінки і планування інвестиційної діяльності банку. Виходячи з цього, метою нашого дослідження є вивчення проблем, що виникають при оцінці і плануванні інвестиційної діяльності банку.

Основний зміст інвестиційної політики банку складає визначення кола цінних паперів, найпридатніших для вкладення засобів, оптимізація структури портфеля інвестицій на кожний конкретний проміжок часу. Як показує практика, частина банків здійснює інвестиційні операції, не керуючись яким-небудь завчасно складеним і схваленим планом. В окремих банках здійснення інвестиційної діяльності регламентується офіційно затвердженими керівництвом банку установками відносно до інвестиційної політики, в які, принаймні один раз у рік, керівництво банку вносить певні зміни із врахуванням кон'юнктури ринку, що складається.

Дослідження підтверджують, що у будь-якій банківській установі, як при здійсненні кредитних, так і інвестиційних операцій головна увага приділяється проблемі ліквідності балансу і контролю за граничними показниками видачі позик. При цьому загальні цілі і стратегія діяльності в основному однакові, різниця полягає в техніці організації і здійснення операцій. Аналогічні їй проблеми, з якими стикаються банки при здійсненні інвестиційних операцій. Проте існує досить різноманітний набір прийомів й мір, які використовуються для їх розв'язання.

Аналіз існуючої ситуації показує, що відношення, які склалися між суб'єктами господарювання і обслуговуючими їх банками, приводить до того, що однією з найважливіших задач, які стоять перед керівниками господарських утворень, є розв'язання проблем мобілізації фінансових ресурсів, а також пошук шляхів найефективнішого їх використання з позицій оптимального розміщення.

При трансформації діючих державних підприємств і створенні нових акціонерних товариств для їх керівників виникає комплекс проблем, пов'язаних з випуском і розміщенням цінних паперів, вибором шляхів максимізації вартості майна акціонерного товариства, розрахунком і виплатою дивідендів, аналізом ступеня ризикованості вкладень засобів у різні види активів, управлінням портфелем інвестицій тощо.

За цих умов особливі вимоги пред'являються до організації фінансової роботи банку за двома основним напрямкам: обслуговування інвестиційних операцій клієнтів, яке пов'язано з виконанням банком агентських операцій; обслуговування власних інвестиційних потреб і операцій банку, які здійснюються за свій рахунок. Відповідно з цими напрямками організовується й інвестиційна діяльність банку. Оскільки розрахунково-фінансове й інвестиційне обслуговування як клієнтів, так і самого банку — труднорозділими процеси, то як правило, фінансова робота в банку організовується в наступних ракурсах: виконання чисто бухгалтерських, обліково-операційних та інвестиційних видів операцій.

Основною метою діяльності банків в умовах ринкових відношень є максимізація прибутку у коротко- і в довгостроковому плані, причому співвідношення між цими двома критеріями істотно залежить від економічної ситуації. Розв'язання цієї задачі залежить від вибору варіантів фінансового планування в банку і напрямів інвестиційної політики: максимізації вартості майна, оптимізації співвідношення розмірів нагромадженого боргу у формі позик, облігацій і власних засобів.

Основна увага при визначенні фінансової стратегії банку приділяється вибору оптимального співвідношення між розмірами торгових зобов'язань і вартістю власних ресурсів, направлених на різні види інвестицій, структурі боргу за термінами, визначенню основних установок дивідендної політики. Рішення, які приймаються, мають базуватися на визначенні і порівнянні відносного рівня прибутковості різноманітних активів з врахуванням відповідного фактору ризику при здійсненні тих чи інших інвестицій. При цьому початковим моментом є аналіз структури пасивів і альтернативних шляхів мобілізації фінансових засобів, з врахуванням росту виплати процентів. Пасиви можуть групуватися за їх собівартістю, показниками збільшення їх вартості і за термінами погашення.

Практика свідчить, що здійснення аналізу пасивів і активів необхідно для їх збалансованості за термінами. При цьому важливо, щоб середні терміни надходження грошових засобів за активами приблизно відповідали середнім термінам погашення зо-

бов'язань. Тобто аналіз активів і пасивів повинен здійснюватися з врахуванням майбутніх потоків грошових засобів у вигляді платежів і надходжень.

Як правило, вартість обслуговування боргових зобов'язань банку, тобто виплати процентів за позиками і облигаціями, менша за виплати дивідентів за акціями. Отже, мобілізація засобів за допомогою випуску боргових зобов'язань або отримання позик є найдешевшим методом фінансування інвестиційної діяльності у порівнянні з додатковим випуском і розміщенням акцій. Подібний спосіб отримання засобів може істотно зменшити зацікавленість акціонерів і викликати падіння курсу акцій даного банку, що, у свою чергу, вплине на погіршення перспективи і умов отримання нових позик.

Виплата процентів за борговими зобов'язаннями включається у собівартість і вираховується з оподатковуваного податком прибутку. Відносно невелика заборгованість може позитивно позначитися на розмірах дивідендів, оскільки збільшення вартості майна компанії в результаті розширення інвестицій, що фінансуються за допомогою залучених засобів, відповідає інтересам перш за все акціонерів даного банку.

Але, в результаті можливого подорожчання кредиту, збільшення боргу зверх певної межі потребує відшукування додаткових засобів. При цьому податкові «вигоди» для акціонерів будуть значно меншими за додаткові затрати. Кредитори і акціонери «відчують» ризик банкрутства банку, що може призвести до падіння курсу його акцій і росту вартості мобілізації додаткових засобів за допомогою випуску боргових зобов'язань і отримання кредиту в інших банках.

На основі даних положень можна зробити висновок, що *фінансова служба* повинна пропонувати раді директорів свої рішення щодо оптимального співвідношення розмірів боргу і власного капіталу, що найбільше відповідає потребам і установці на розширення активності і ріст операцій банку. Це співвідношення визначається залежно від характеру інвестицій і ступеня їх ризикованості з врахуванням відповідних пропорцій, характерних для інших кредитних установ.

Відомо, що в промислово розвинутих країнах діють спеціальні компанії, які визначають рейтинг якості облигацій та інших боргових зобов'язань різних промислових компаній і банків. При впровадженні подібних підходів в Україні, інвестиційну політику акціонерних банків можна буде направити і на підтримку певного рейтингу своїх боргових зобов'язань і на цій основі — на ви-

значення необхідних пропорцій між власними і позиковими засобами. Природно, що рейтинг банку і його боргових зобов'язань буде визначатися не тільки виходячи з фінансових показників його діяльності, але й з урахуванням «якості керівництва».

У процесі певного дослідження необхідно розглядати структуру боргових зобов'язань банку, тобто питому вагу короткострокових, середньострокових і довгострокових зобов'язань. Фінансовий директор має мати повну інформацію про потреби і надходження засобів на протязі всього фінансового року і на перспективу, з тим щоб мати нагоду оптимізувати структуру боргу.

Аналіз існуючої політики відносно виплат дивідендів показав, що вона може досить істотно варіюватися у різних банках. В умовах розвинутого вторинного ринку цінних паперів, розміри виплачуваних дивідендів не завжди істотно впливають на курс акцій, оскільки акціонери однаково зацікавлені як у високому рівні дивідендів, так і в збільшенні вартості майна банку. У цьому випадку курс акцій зростає і акціонери можуть отримувати дохід не за рахунок дивідендів, а за рахунок продажів акцій за вищим курсом. У перші три-п'ять років становлення і діяльності створеного банку часто практикується обов'язкове реінвестування дивідендів. Таким чином, інформація про розміри дивідендів, фактичних і планованих, може мати не менше значення, ніж інформація про фінансові показники діяльності банку, оскільки вона дає уявлення про погляди ради банку на перспективу його розвитку.

Роль фінансового директора, як спеціаліста, який приймає інвестиційне рішення, полягає у розробці рекомендацій відносно політики виплати дивідендів із врахуванням довгострокових потреб в інвестиціях і мобілізації необхідних грошових засобів, за допомогою випуску облігацій або отримання міжбанківського кредиту. З цієї точки зору політика по відношенню виплати дивідендів тісно пов'язана з інвестиційною політикою банку і являє собою складову частину процесів фінансового планування і визначення ділової стратегії і тактики банку.

Дослідження показало, що *планування інвестицій* припускає вибір шляхів мобілізації і розміщення фінансових засобів на певний період для забезпечення відповідного рівня доходності і розширення операцій банку. Оскільки *планування інвестицій* являє собою організаційно оформлений процес, то для його реалізації потрібно наступне: наявність необхідної інформації про об'єкти інвестування; оцінка рівня прибутковості; отримання інформації про терміни платежів і надходження грошових засобів; аналіз затрат і результатів діючих та створених раніше інвести-

ційних проектів банку; добре відпрацьований процес затвердження фінансового плану; наявність відлагодженої процедури аналізу наявних результатів і перегляду діючих планів; наявність оптимальної схеми фінансових потоків.

У оцінку окремих напрямів інвестицій необхідно включати функціональну оцінку затрат із використанням методу «затрати-результат» середнього рівня прибутковості. Вона необхідна не тільки у випадку вкладення засобів в обладнання й інші основні фонди, але і при довільних вкладеннях засобів на термін, у тому числі у цінні папери.

Рівень прибутковості інвестицій повинен перевершувати вартість витрат по мобілізації засобів, необхідних для їх здійснення. Разом з тим, нульовий прибуток від інвестицій у певні проекти може бути прийнятний, якщо вказані інвестиції сприяють росту прибутковості інших інвестицій.

З метою визначення механізму розпорядження тимчасово вільними засобами, необхідно мати повноцінну уяву про кожний доступний даному банку спосіб, його переваги і недоліки, ризики і т.д. У багатьох працях відзначається, що подальший розвиток ринкової економіки у найближчий час приведе до того, що гроші будуть працювати зі зростаючою віддачею.

На сьогодні у великих і середніх банках управління тимчасово вільними засобами не може здійснюватися на основі традиційної телефонно-паперової технології і навіть з використанням окремих програм, оскільки обсяг надходжуваної їй і оброблюваної інформації надзвичайно великий, ігнорувати малі суми стає неможливим при аналізі структурної позиції банку.

В оптимальному варіанті залишки на усіх кореспондентських рахунках банку на кінець довільного робочого дня мають бути рівними нулеві. Тільки у такому випадку можна вважати, що вільні засоби банку справді максимально розміщені, але навіть такий стан рахунків не є показником найефективнішого розміщення засобів.

Розміщення тимчасово вільних засобів може вважатися оптимальним для конкретного банку тільки тоді, коли усі його показники задовольняють політиці банку, що виражається керівництвом. Так, розміщення значної частини вільних засобів у короткострокові депозити на міжнародному ринку характеризується низькою прибутковістю, високою ліквідністю і практично 100-процентною надійністю. З іншого боку, спекуляції на ваучерах або придбання зобов'язань українських емітентів відрізняється високою прибутковістю, середньою або низькою ліквідністю і заниженою надійністю. Якщо, наприклад, правління певного банку веде

агресивну політику на різних ринках і вважає за краще ризик при високій прибутковості, то в структурі портфеля інвестицій, сформованого у тому числі за рахунок тимчасово вільних засобів, напевне будуть переважати інструменти другого типу. Більш обережна політика веде до того, що тимчасово вільні засоби будуть інвестуватися швидше у малоприбуткові, але надійні інструменти.

Практика підтверджує, що оптимізація використання вільних засобів можлива лише при використанні комп'ютерної мережі, що об'єднує усі відділи, служби, філіали банку. Причому програмне забезпечення, необхідне для повноцінної роботи і виконання функцій позиціонерів, має передбачати введення індивідуальної інформації у кожному відділі в персональному форматі, необхідному для виконання первинних цілей конкретного відділу, який стандартизується у загальній базі даних і тим самим дозволяє здійснювати автоматичну обробку інформації. Ведення журналу, відслідковування і розбірка платіжних доручень і виписок, що проходять через SWIFT, а також інших форматованих повідомлень, телекських повідомлень, внутрішньої банківської інформації, що вводиться вручну, тощо — усе це може бути здійснено автоматично і тим самим забезпечити вагомий захист від помилок та звільнити від паперового документообігу.

У зв'язку з вищевикладеним, на нашу думку, необхідно виділити *три основні проблеми* оцінки і планування інвестиційної діяльності банку, які стоять перед керівником фінансової служби, які і складають основу фінансової стратегії довільного банку: визначення оптимального співвідношення між розмірами боргу і власними засобами; визначення структури погашення боргу за термінами, розробка політики по відношенню виплат і отримання дивідендів; оптимізація структури інвестиційного ресурсу.

Для ефективності розв'язання існуючих проблем потрібна інтеграція інформаційного ресурсу банку на усіх рівнях, формування баз знань підтримки прийняття інвестиційного рішення з урахуванням традиційних методів оцінки інвестиційного проекту і способів планування інвестиційної діяльності банку.

Література

1. Eiton E. J., Gruber M. J. Modern Portfolio Theory and Investment Analysis. — John Wiley and Sons, 1987.
2. Малер Г. Инвестиционные банки — сцена действующих сил // Инвестиции в России. — 1998. — № 7. — С. 33—36.
3. Markovitz H. Portfolio Selection: Efficient diversification of Investments. N.Y.

4. *Мартынова О. И.* Банки на рынке ценных бумаг (операции, эмиссионная деятельность). — М.: Экономика, 1994.

5. *Салун В.* Инвестиционный процесс и эффективность капиталовложений — две стороны одной медали // Рынок ценных бумаг. — 1999. — № 2 (137). — С. 42—46.

6. *Москвин В. А.* Определение инвестиционной кредитоспособности предприятия — заемщика. // Банковское дело — 1999. — № 7. — С. 4—8.

7. *Соколинская Н. Э.* Проблемы менеджмента кредитного портфеля в современных условиях // Банковское дело. — 1999. — № 8—9. — С. 26—32

8. *Остапенко В. В., Мешков В. М.* Кредитование банками предприятий: потребности, возможности, интересы // Банковское дело. — 1998. — № 5. — С. 22—25.

9. *Шишков А. А.* Стратегия развития корпоративного бизнеса: комплексное инвестиционное обслуживание клиентов // Банковское дело. — 1998. — № 5. — С. 18—21.

Стаття надійшла до редакції 21.03.06

УДК 658.82

О. О. Дима, аспірант кафедра маркетингу,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОГРАМ ЛОЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

В статті розглянуто таке поняття, як програми лояльності. Вивчено основні фактори успішності програм лояльності та причини їх виникнення. Розглянуто основні типи програм лояльності, які використовуються в сучасних умовах, а також приклади застосування програм лояльності в українській банківській системі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: лояльність, програма лояльності, банк

Метою даної статті є дослідження такого поширеного останнім часом маркетингового заходу як програми лояльності. Тут будуть вивчені основні фактори успішності програм лояльності та причини їх виникнення. Також будуть розглянуті критерії класифікації та основні типи програм лояльності, які використовуються в сучасних умовах. Крім того, будуть розглянуті приклади застосування програм лояльності в українській банківській системі.